

ЖИТЄ і СЛОВО,

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ, ПОЛІТИКИ і НАУКИ.

Видає

РЛЪГА ФРАНКО.

Т О М VI.

ЛВВІВ

З друкарні Ставропигійського Інститута.

під зарядом Йоакима Греняка

1897

ЗМІСТ ШЕСТОГО ТОМУ.

— —

I. Беллетристика.

	стр.
В. Російські мелодії:	
1. Російська гармонія	44
2. Російським лібералам	44—45
3. Я — раб	45
4. Марусі Вітровій	170—172
Ното Поріг, з поезій в прозі С. Тургенева	322—323
Граб П. Вчора і сьогодні (вірш)	107—108
„ „ Невольницькі пісні I—II	294—295
Григор Л. Новина (вірш)	109
Гюго Віктор гл. Франко Іван.	
Золя Еміль Pontifex Maximus, уривки з повісти	
„Rome“	206—214
1. Щоденне життя папи	206—214
2. Приняте паломників	400—413
Кодюбінський М. Посол від чорного царя, опов.	96—106
Мелькований В. Не потурай, вірш	293
Тургенев С. гл. Ното	

Українка Леся	На вічну пам'ять листочки (вірш)	43
„	„ Слово, чому ти не твердая криця .	13—14
„	„ Fiat pox!	14—16
„	„ Грішниця	354—361
„	„ О, знаю я	361—362
„	„ Хвилина розпачу	362—363
Шпитеко Осип	Через неї, новеля	595—302
Франко Іван	Опозиція, казка	32—37
„	„ Для домашнього огнища, повість (в додатку)	1—96
„	„ Із Віктора Гюґо:	
	І. Сумліне	200—202
	II. Напис царя Мези	202—205
„	„ Індійські легенди (в додатку):	
	І. Ману і потопа світа	1—6
	II. Сунд і Унасунд	7—14
	III. Цар Віпашчіт у пеклі	18—21
	IV. Сакунталя	22—32

II. Статі наукові.

Вакс Бельґорт	Матеріалістичний погляд на історію	190—205
Дідон-Верн	Житє Ісуса Христа (в додатку) .	1—50
Дрепер Вільям	Історія боротьби між вірою і наукою, переклав М. Павлик (в додатку) .	1—96
Еванс П.	Боротьба теології з наукою	238—243
Шсу Бернанд	Фабіянці і Фабіянїзм (Лондонський соціаль-демократичний конгрес)	16—31
Штіве Віра	в чари і відьми	130—131
Франко Ів.	Соціалїзм і соціаль-демократизм	265—292
„	„ Духоборці і Копаничарі	337—354

стр.

III. Статі про справи політичні і суспільні.

Андрійко М. Вісти з Росії	258—263, 323—225, 420—421
Гнатюк Вол. Угроруська мізерія	46—62
„ „ Угроруські новини	124—130
Голубович Ісидор Промова на вечерку в роковини смерти Шевченка у Львові	164—168
Ното Вісти з Росії	85—94
„ Маруся Вітрова (некролог)	169—170
Н. С. Ж. Не так ті вороги, як добрії люде	244—250
Промова на вечерицях в роков. см. Шевченка в Єлисаветграді	161—164
Стрипський Гіядор Угорські Русини і Словаки в Америці	414—420
Франко Іван З новим роком	1—12
„ Коли не по конях, так хоч по оглоблях	251—259
„ Декілька афоризмів у альбом „Дѣлу“	263—264
„ Політична хроніка	175—174
„ Політичний огляд	335—336
Яросевич Роман Поляки і Русини	177—190

IV. Матеріали історичні і літературні.

Бачинський Ю. Доповнене до України Ingredient-и (Із відповіді на критику Драгоманова)	308—322
Борковський О. Виписки з листів до М. П. Дра- гоманова	69—74
„ „ Остатній лист до М. П. Драгома- нова	78—79
Гарматій Лука Дещо про Вас. Гарматія	422—423

Драгсманов М. П. Листи до О. Борковського 62—69, 74—78,	141 145
„ Русини в Revue Britannique	76—77
„ Замітки до Шевченківського н-ру „Зорі“	78
„ Листи до К. П—ського	151—158
„ Лист до О. Макарушки	158—159
„ Критика карти Руси-України д. Величка	159—161
„ Листи до Ю. Бачинського	302—308
„ Листи до Ом. Огоновського	371—381, 384—391, 393—400
Огоновський Омелян Листи до М. П. Драгоманова	368—370, 382—383, 392—393
Павлик М. Відносини М. Драгоманова до Про- світи і тов. ім. Шевченка	145—151
„ „ М. Драгоманов про політичну само- стійність України	215—238
„ „ Відносини М. Драгоманова до Ом. Огоновського	363—368
Шрожек А. Лист до Вас. Гарматія в р. 1848	423—424
Program sobranija do uroczystoty narodowej ruskoj w Stanisławowi na dniu 30 Maja 1848	121—124
Чайківській Андрій Причинок до історії русько- народнього театру	37—43
Шашкевич Гр. Два листи до Василя Гарматія	325—329
Франко І. Руський фестин у Станіславові д. 30. мая 1848 р.	119—120

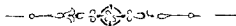
V. Критика і бібліографія.

Гнатюк В. Угро-руські календарі	329—335
Сусід Сербська література в р. 1896	168
Франко Ів. Сумна відомість	80—81
„ „ Поступ Славістики на віденьськiм уні- верситетi	81—84
„ „ Панько Куліш, некролог	84—85
„ „ Нові книжки	94—96

bożyj to był dopust! i хочz pered 70 rokami czast' ruskoy zemli, na kotroj my żyjem, szczastlywoju pere-minoju politycznoju ustupyła w dorohu do lipszoho by-tia, i w tom času daľeko na dorozii postupyła. odna-koż zostało nam jeshcze mnoho de żełania Teper czas, teper pora, teper žnywo nasze. ne zakładajmo ruk za pojas, aľe berim sia žwawo do diła; bo czas nahłyt, roboty mnoho, a my ostałyśmosia na zadi. Ruskij łew w synim poły potriasaje z nehodowaniom zołotoju hry-woju smotrjaczy na ponyženie swoich ditej. Awstrijskij oreľ derżaczy w syľnych no htech poruku wolnosity kon-stitucyju — parjaje nad nym, i oba carskii zwiry nerozdiľ-nyj z soboj wjažut sojuz.

Do nas ubo, lubeznaja Bratija, naležyt teper so- byratysia w jedno, abyśmosia poczuły, abyśmo poznaly i самы, že jeśmy narodom weľykim, i pokazaly. ciťoj Europi, že jedna w nas płыne krow ruska, že Rusyn ne jest tak wyrodnym, aby sia wstydaľ sebe, a sławy dla sebe szukaľ w požyczenim imeny. Dla toho za pry- kładom bratyj naszych w Lwowi i innych okruhach Halicyi žижuczых, postanowyłyśmo zaprosyty Was, czestnii Otcy i lubeznaja Bratija, (кінця не стає).

Угроруські новини.

В остатніх часах зачали мадярські часописи говорити досяте багато про незавидне положене угорських Русинів. Причину до сего дали безпосередно тисячолітні паради, які відбували ся між угорськими Русинами, головно в комітаті Берегським. На паради поприїздили ріжні урядники, послы, міністер і т. д, а побачивши у перве таку нужду між угор-ськими Русинами, якої певно нігде не бачили, почали дохо- дити, звідки вона взяла ся. Хоча Русини угорські маленькі числом, хоча вони лише Русини, а не Жида або Мадяри, всеж вони входять в склад держави; держава не дбаючи про них ані крихти сама під собою гребе ямку. Коли Ру- сини вигинуть в голоду або виемігрують, то кому вийде се

на шкоду? Певно що не їм, але державі. Тому обов'язком єї є поліпшити хоть трохи їй долю, а через те затримати їй у себе і вчинити з них горожан рівноправних з другими націями угорськими, а не як досі, без усяких прав віддати їй на ласку і неласку зволочі жидівської, котра доти ссала з них кров, доки не перебрала міри! Вид страшної нужди угорських Русинів зробив велике і певне не дуже приємне вражінє на Мадяр, котрі приїхали в Берегський комітат ставляти пам'ятники для своїх предків. Вони певно звернули ся за поясненнями до єпископа Фірцака, що також не малу ролю відгравав при парадах, а відтак склонили його, щоби скликав конференцію для наради в справі цілковито зубожілих Русинів і над способами, якими можна би тій нужді запобігти. Інакше трудно собі подумати, звідки такий Фірцак зробив ся нараз філантропом і скликав конференцію. Трудно було би навіть підозрівати його, щоби він сам попав на подібну думку, раз що се його до тепер ніколи не цікавило, а по друге тому, що се справа цілком руська, а він же й так вистерігає ся всего, що могло би вказувати хоть трошки, що він займає ся чим іншим, як справами чисто мадярськими. Се булоб небезпечно заангажованє його особи в справі руські, котрих він не знає і не хоче знати! Аджеж відома його заява виголошена при інтронізації в справі руській. Відомо, що єнцикліку папську в справі незаводженя мадярської мови в греко-католицьке богослуженє він сховав первісно і доти єї не оголошував, доки не дістав *urgens-a* з Риму. Відомо, що по оголошеню єнцикліки він відніс ся до Риму є просьбою, щоби таки позволено заводити мадярську мову в греко-католицькім богослуженю! А заведене мадярської мови в богослуженє, се справа дуже важна для Русинів, бо коли воно буде признане, напір мадярізагорський не найде для себе найменьшого супротивленя і Русини в другім-третім поколіню всі будуть змадярізовані! Звідкиж Фірцакови, що лише гонить за почестями і ордерами, вібрало би ся нараз так на любов до Русинів? Не дурно й опозиційні газети, особливож словацькі, віднесли ся дуже недовірливо до сеї акції Фірцакової. Деякі з них заявили навіть рішучо, що се має бути лапка, котра сповнила би сердечні бажаня і інтронізаційну заяву Фірцака. Гадку єю скріпила сама мадярська часопись „*Bud. Hirlap*“, котра написала таке: „Даймо Русинам хліб, а вони з вдячності стануть Мадярами!“

Та якби там собі були причини, що викликали потребу такої конференції, всеж нам треба числити ся с тим фактом, що вона була скликана і вже відбула два засідання. Я дістав від свого друга д. Закарпатського справозданє в обох засідань і подаю його дальше. З него видно, що на конференції підносили ся дуже розумні голоси в справі поліпшеня долі угорських Русинів і що много з подаваних проєктів можна би ввести в жите при добрій волі правительства. Дуже важна є ухвала конференції, щоби списати проєкти поправи долі Русинів і яко меморандум предложити парламентови. В парламенті мусить над сим меморандумом розвести ся діскусія; томуж, хоча парламент на разі не поміг би нічим Русинам, справа раз порушена буде мусіла знов колєсь прийти на порядок денний і в кінці мусить бути полагоджена. Нам треба лише бажати, щоби єї полагоджено як найскорше, бо чим скорше, тим ліпше..

Вже по написаню отсих стрічок довідав ся я, що 9. марта була депутація руська, зложена в двацятьох членів під проводом єпископа Фірцака у всіх міністрів і предложила їм відповідні меморанда. Міністри прийняли депутацію прихильно. Президент міністрів Банфі заявив, що він зробить для Русинів усе, що лиш буде міг. Мін. просвіти Власіч сказав, що він і до тепер уже зробив много для Русинів, бо більше, чим для других націй, а й на дальше буде старати ся вдовлювати їйх бажаня. Особливож буде старати ся удержавнити всі школи, поправити долю народніх учителів і урядити господарські повторюючі курси. Мін. торговлі Даніель приобіцяв меморандум докладно перестудіювати. Мін. внутрішніх справ Перцель заявив, що зміцнить жандармерію погравицнлу і не допустить до дальшого напливу галицьких Жидів. Мін. рільництва Дарані вказав на те, що він в остатніх часах зробив дуже много для Русинів, особливож наказав парцеляцію фідєікомісу гр. Шенборна для Русинів і то впріст без усяких посередництв. На булуце він має намір заняти ся піднесенем годівлі худоби в руських повітах. Мін. фінансів Лукач заявив, що розгляне меморандум докладно і буде старати ся сповнити бажаня Русинів. Мін. справедливости Ердель приобіцяв депутації також свою поміч. Як бачимо, руська справа в Угорщині вже є на порядку денним і поступає скорим кроком наперед.

Тепер подамо справоздане з конференції, що відбулася в справі поліпшення долі Угорських Русинів, після малярської часописи „Budapesti Hirlap“.

„Від многих літ чути жалоби з горішньої частини Угорщини, що добрий руський народ бідує, гине, а щоби уникнути голодової смерті, покидає великими громадами свою землю, на котрій жив від 600 років і шукає собі нової батьківщини, іде до Бразилії. Населене чотирьох комітатів: Мараморешу, Уґоці, Берега, Унга голодує, не годно себе власними силами удержати; се було причиною, що послі згаданих повітів зійхали ся на конференцію, котру відбули під проводом єпископа Фірцака 3 і 15 февраля.

„Предсідатель викладав широко причини, для яких скликано нараду, і покликував ся на історію, котра вказує, що народ руський гідний є державної помочи.

„Neslesei говорять про вплив галицьких Жидів, котрі виганяють народ з батьківщини. В парламенті можнаб перевести закон, котрим їх здержувано би, але треба б, щоби й автономічні уряди повітові поухвалювали упорядковане колонізаціі і лиш тим дозволювали осідати у себе, котрі викажуть ся сумою 500—1000 зл. За заставлені ґрунти мусять бідні мужики платити податки, хоча користають в них лиш Жиди. Дихва доходить до найвисшого ступня; мужик за повичку мусить платити Жидови 50—70%₀; сам уряд повинен се переслідувати. Газди мужики повинні єднати ся в спілки, бо се найскорше принесе їм поміч. Правительство повинно давати сінокоси в аренду просто мужикам, а не Жидам. Треба завести для мужиків дешевий кредит. Будову доріг і всі громадські роботи належалоб розділювати між мужиків. Давне заняте Русинів, випас худоби, упало майже цілковито, хоча околиці заселені Русинами надають ся більше до винасу худоби, ніж приміром Швейцарія. Правительство повинно доставити мужикам красної худоби на розплодок, не зрікаючись претенсіі до неї, але входячи в рід спілки з мужиками. Спілка мужиків з Жидами довела до такого страшного положеня, яке тепер є, бо Жиди так циганять темний народ, що коли прийде до обрахунку по винасі, то мужик не лиш нічого не дістане, але ще й доложити мусить ві свого нужденного добра. Щоби піднести промисл виробу гунь, треба поправити годівлю овець. Весною треба між народ розділювати збіже на засів. У згаданих комітатах є велика маса лісів, але промислу деревляного нема

жадного; требаб його витворити. З причини великої маси каменя можнаб витворити промисл камінний; усі Італіянці суть камінярами! Щоби того всього привчити мужиків, треба позакладати в тих повітах господарські школи, бо тепер на всі повіти є один-одинокий вандрівний учитель. Треба конечно піднести управу лук, садівництво, пчільництво і молочне господарство. Також дорогове і мостове треба б зменшити (все те тепер в руках жидівських!).

Bartha Odön: Руські околиці від десятків літ цілковито занушені. Що для них приміром зробило правительство, коли вибух голод? Визначило квоту 5 000 зл., за котру куплено стільки картофель, що на одну голодуючу родину припало 15 кільо! Не один селянин, котрого масток не варт більше як 30 зл., залягає с податками на суму 200 зл. Чи він годен їх сплатити? Бесідник ставить проєкт, щоби: 1) властителям посілостей меньших від п'яти моргів відписати залеглі податки поза п'ять літ, а решту розложити на рати, котрі сплачувано би через десять літ; 2) щоби сади увільнити від податків на десять літ

Török József радить, щоби коршми або цілковито позамикати, або приписи, що відносять ся до них, сильно заострити. Требаб щось зарадити робітницьким відносинам, котрі стоять страшно лихо. Пр. при будові залізниці з Унгвару до Ужока було всіх робітників разом 1.400.000. З того Угорських Русинів було 200.000, решту ж становили або Італіянці або Галичане. Екзекуції на реальности требаб відложити на 10—13 літ, бо не один мужик, котрого хата варта 20 зл., винен 180 зл. податку!

Szabó Albert констатує, що величезні луки і полонини графа Шенборна винаймають самі Жиди! (Тепер відступив граф Шенборн около 20.000 моргів державі для парцеляції). Народ руський темний, але правительство не дбає цілковито про закладанє шкіл; цілий їх тягар спочиває на плечах єпископа Фірцака! Система податкова несправедлива, бо хоть державних податків платить ся від хати 80 кр. а від ґрунту 12 кр. за морг, то додатки на потреби повіту і громади виносять у бідного мужика 40—50 зл. річно. Коршма є місцем пописів лихварських; Жид розпокує там мужика, а відтак загарбує в свою сіль. Правительство хотіло завести монополь спиритусових напоїв, та Австрія не допустила до того. Його треба конечно завести.

Отсе раджено на конференції 3. февраля. Скоро газети доідали ся про предмет наради, піднесли страшний крик (мадярські часописи окрім двох усі в руках жидівських), що се не була конференція скликана для заради економічному положеню Русинів, але для ширеня антисемітизму! Фірцак настрашив ся і зараз запросив трьох визначних послів жидівських на другу нараду, котра відбула ся 15 февраля. Посли-Жиди були: Chogin, Neumann і Mezei Mór.

Jónàs Ödöu: Лихе економічне положенє Русинів викликає дві річі: 1) вплив галицьких Жидів у величезній масі; 2) темнота народа. Першому винно правительство; другий самі інтелігентні Русини; вони не лиш не навчили нічого народ, але ще відібрали йому його итому мову. Тепер усе спочиває в руських попитах в руках жидівських. Коли види сини мають поправити ся, перша річ є не допустити більше до жидівської інвазіи в Галичини.

Mezei Mór констатує, що справді в руських повітах найбільший є процент Жидів, котрі займають ся не ремеслом а лихвою. Але вони тому не винні. Їм треба дати відповідну роботу, а тоді не будуть змушені удержувати ся з виниску бідних Русинів.

Lónyai Sandor: Рік річно переходять цілі каравани Жидів з Галичини на Угорщину. Кождий з них задержує ся в першій-ліпшій селі, платить вїтви 2—3 зл., а той не говорить про него нікому. По двох-трьох роках такий Жид вигортає вже мужицькі грунти в свої руки, а мужиків змушує до еміграції. Для ліпшого нагляду за такими людьми бесідник радить поділити політичні округи на менші. Нераз в гори звертають увагу, що при границі находять ся російські шпіони; та заким власти схоплять ся, ті пороблять своє а власти довідують ся, що вони винесли ся вже перед трьома тижнями. На російській границі стоїть що 100 кроків один вояк; у нас на 25 квадратних миль сцовнюють службу 2—3 жандарми. Бесідник радить, щоби границі нильвійше стеретти. Щоби ж піднести у Жидів моральність, радить, щоби їм дати роботу; каміярство, вироби деревляні, забавки для дітей і др. надавались би до того; треба їх навчити також годувати дріб домашній. Надто радить в організувати сільську поліцію.

Ухвали конференції будуть списані і jako memoandum предложені парламентсви. Найблизша конференція мала відбути ся 10 марта. Весели ся Сіоне!

Вол. Гнатюк.

Віра в чари і відьми.

В Житю і Слові V, 180—188, 287—295 подали ми короткий нарис історії віри в чорта. При огляді середніх віків доторкнулись ми при інквізиції також теми про відьми і чари, одначе задля епізодичного характеру сеї справи ми про неї сказали ледво кілька слів, хоч і як ся справа важна. Тепер подаємо спеціальну статю про сю сторону середньовічного життя; є се статя Ф. Штіве (Stieve) п. з. Hexenwahn, поміщена в 38 і 39 нумерах додатку до мюнхенської Allgemeine Zeitung за сеї рік, котру отсе перекладаємо. Автор подає історію і загальний характер віри у відьми на підставі найновіших праць німецьких про історію чарівництва та переслідуване відьм у Німеччині. Мова тут передовсім про краї германські, при чім подано й загальний погляд на сю справу і се надає статі немалий інтерес і для нас.

Думаємо, що переклад статі Штіве буде пожаданий читачам як доповненє нашого „Нарису історії віри в чорта“.

С. К—ий.

Віра в те, що чарами може чоловік чоловікови причинити що добре або лихе, спільна всім народам землі. Вона походить з виображіня, що душі мерців живуть далі житєм подібним до тілесного, панують над силами природи, можуть являти ся в ріжних формах — людей, звірів, рослин і т. н. З таких виображінь витворила ся релігія, тут початок також віри в чарівництво.

Чоловік простий, не розуміючи причин богатьох явищ в житю, через таку свою віру має нахил поясняти їх ціланєм духа якогось небіщика. Усякі хороби, непогоди, шко-